

В. О. Форсюк,
аспірант, ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-4594-3487>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.9.156

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ В РАМКАХ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

V. Forsyuk,
Postgraduate student, Training, Research and Production Center
of the National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv

PUBLIC MANAGEMENT ENSURING DURING SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE REGION
WITHIN THE FRAMEWORK OF ENVIRONMENTAL SAFETY AND ECONOMIC SECURITY

Стаття присвячена вдосконаленню методик оцінювання еколого-економічного стану регіону, дослідженню технологічного ланцюжка: екологічний моніторинг — оцінка антропогенних дій на довкілля — автоматизовані інформаційні системи по поліпшенню стану довкілля регіону і його стійкому розвитку — проблеми ухвалення раціональних управлінських рішень. Об'єктом дослідження статті виступає еколого-економічна оцінка територій, що є особливо актуальною проблемою в умовах переходу до ринкових відносин. У статті говориться про вдосконалення аналізу структури природоохоронних витрат на регіональному рівні, про необхідність впровадження на регіональному рівні банку даних, який включатиме нормативно-правову інформацію, інформацію про екологічні нормативи, дані регіонального екологічного моніторингу, інформацію про соціально-економічну ситуацію регіону і сферу техногенної дії. Окрім цього, в статті представлені етапи проведення регіонального еколого-економічного аналізу, а також структура еколого-економічної інформації.

The paper is devoted to the improvement of methods for the environmental and economic state of the region assessment, research of the technological chain: environmental monitoring — assessment of anthropogenic actions on the environment — automated information systems for improving the state of the environment of the region and its sustainable development — making rational management decisions. The object of the research is the social, environmental and economic assessment of territories, which is a particularly urgent problem in the conditions of the transition to market relations. The paper talks about improving the analysis of the structure of nature protection costs at the regional level, about the need to implement a data bank at the regional level, which will include regulatory and legal information, information about environmental standards, regional environmental monitoring data, information about the social and economic situation of the region and the technogenic actions. In addition, the paper presents the stages of regional environmental and economic analysis, as well as the structure of environmental and economic information.

The quality of the environment is increasingly important as a factor in the stable development of society and ensuring the competitiveness of the Ukrainian economy on the world market. Significant environmental diversification of the territory of Ukraine, peculiarities of social and economic

processes in the regions, which are far from homogeneous in historical, natural, social and economic terms, actualize the problem of regionally differentiated approaches to environmental safety management. In turn, the low efficiency of public administration mechanisms of sustainable environmental development of Ukraine determines the objective necessity of ensuring the environmental safety and economic security of the state and its regions, which requires an appropriate theoretical basis, methodological approaches, and scientific substantiation of directions for its implementation.

Support of environmental safety and economic security is a program of actions aimed at achieving the intended goals of the state. Protection against environmental hazards means carrying out a system of measures aimed at eliminating or limiting the effect of environmental risk factors, which leads to its reduction to an acceptable level.

Prevention of environmental hazards is the implementation of a preventive system of measures aimed at eliminating or minimizing the probability of the appearance and action of potential and existing environmental risk factors in order not to exceed an acceptable level.

Ключові слова: публічне управління, управлінські рішення, стійкий розвиток, еколого-економічний аналіз, еколого-економічна оцінка.

Key words: public management, management decisions, sustainable development, environmental and economic analysis, environmental and economic assessment.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасних умовах виникає необхідність масштабного аналізу еколого-економічних процесів в регіоні, дослідження взаємозв'язку соціально-економічних і екологічних характеристик розвитку території і подальшого удосконалення концептуально-практичних аспектів стратегії стійкого розвитку регіону. Комплексна соціо-еколого-економічна оцінка територій в даний час у зв'язку з переходом до ринкових відносин є досить актуальною. Різні оцінки території сприяють виявленню та осмисленню механізму найбільш фундаментальних процесів, що формують територіальні соціально-економічні структури та визначають основи територіальної організації життя суспільства

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми публічного управління екологічною сферою досліджували В. Бакуменко, Н. Дацій, О. Мордвінов, В. Сиченко, О. Шевченко. Питанню формування державної політики у сфері екологічної безпеки в Україні присвячено роботи відомих науковців і фахівців, таких як В. Андронов, Г. Білявський, Б. Буркинський, О. Веклич, О. Заржицький, В. Кравців, О. Лазор, Н. Малиш, В. Шевчук та інші.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження та аналіз еколого-економічних процесів в регіоні та ухвалення раціональних управлінських рішень державної політики в сфері екологічної безпеки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналіз стану довкілля є завданням величезної складності. У зв'язку з цим є актуальний підхід, в якому досліджуються джерела екологічної небезпеки з урахуванням територіальних характеристик, згодом робиться аналіз зміни екологічної обстановки на цій території, спровокованої під дією різних антропогенних чинників. Зміна екологічної обстановки на певній території оцінюється за допомогою компонентів довкілля (води, ґрунту, повітря) відносно здоров'я населення, стану рослинного і тваринного світу. При цьому виникає необхідність виявлення екологічних проблем з подальшим їх ранжируванням по рівню екологічних загроз, необхідність розподілу територій регіону по мірі небезпеки екологічної ситуації [2, с. 84].

Можливість цілеспрямованого виділення заповідних зон, парків і заповідників є істотним регулюючим чинником в реалізації еколого-економічної рівноваги територій, що збільшує їх екологічну безпеку. Аналіз дії господарської діяльності на довкілля (еколого-економічний аналіз) зводиться до виявлення кореляції між параметрами, що входять в еколого-економічну систему. Виявлення кореляції, на наш погляд, є винятковим чинником в дослідженні стану еколого-економічної системи і прогнозуванні її розвитку.

Етапи реалізації еколого-економічного аналізу виглядають таким чином:

— аналіз природозберігаючої діяльності підприємств;

- аналіз складу екологічних витрат;
- аналіз стабільності еколого-економічних систем;
- аналіз техніко-організаційного показника природозберігаючого процесу;
- аналіз підсумків роботи по підвищенню якості екології.

Еколого-економічний аналіз при цьому базується на обчисленні відносних показників, які необхідно порівнювати:

- із заданими значеннями екологічних нормативів;
- з показниками інших регіонів;
- з показниками минулих років;
- з витратами, необхідними для поліпшення стану довкілля.

Етапами проведення регіонального еколого-економічного аналізу, на наш погляд, являються:

1. Збір первинної інформації, необхідної для проведення аналізу:

- звітність організацій;
- задані значення нормативів.

2. Дослідження показників природоємності виробництва.

3. Аналіз наявного рівня природозберігаючої діяльності і результатів від екологічних витрат.

4. Дослідження складу і зміни витрат на охорону довкілля підприємств і регіональних органів влади.

5. Зіставлення міри дії господарської діяльності на довкілля із стійкістю регіональної еколого-економічної системи.

6. Аналіз зміни абсолютних і відносних показників природозберігаючої діяльності підприємств [1, с. 29].

Результати еколого-економічного аналізу потрібні як керівництву підприємств регіону (результати аналізу використовуються для еколого-економічного планування, контролю і прогнозування), так і адміністраціям регіонів.

Отже, еколого-економічний аналіз можна розділити на внутрішній (що проводиться усередині підприємств) і зовнішній (що здійснюється на регіональному рівні органами статистики) аналіз. Предмет еколого-економічного аналізу складається із спрямованості еколого-економічного розвитку; способів рішення еколого-економічних проблем; системи взаємозв'язку трудової діяльності населення і стану екології під впливом чинників, що виявляються крізь призму еколого-економічних параметрів обумовлених зв'язків в схемі зв'язок — трансформація — результат. В даний момент розроблені теоретико-методологічні основи і показники в цілях оцінки природозберігаючої діяльності підприємств, які, в принципі, застосовні у рамках регіонального еколого-економічного аналізу.

Таким чином, для цього аналізу застосовані нижче-зазначені показники:

- ціна природозберігаючого пристрою на 1 км² території, на душу населення;
- скидання забруднених стічних вод в річки, озера, моря на душу населення;
- індекс економічної щільності регіону, виражений як відношення обсягу виробництва до одиниці земельної площі;
- викидання в повітря отруйних речовин на 1 км² території, на душу населення;

— індекс техногенного навантаження, виражений як використання жителями продуктів харчування, твердого палива, енергії вітру і інших, витрачених на виробництво і споживання;

— питома вага витрат на охорону довкілля на душу населення;

— індекс впливу на екологію, виражений як похідне чисельності населення, продукції, вироблюваної на одного робітника і об'єму отруйних речовин на одиницю вироблюваної продукції;

— відсоток вилову, очищення, знищення отруйних речовин та ін.

В результаті цього аналізу отримані дані необхідно порівнювати з відповідними показниками еколого-економічного аналізу інших регіонів і з показниками, визначуваних по країні в цілому. Еколого-економічний аналіз у більшості випадків розглядається в якості аналізу структури природоохоронних витрат. У рамках цього аналізу досліджуються наступні питання:

— оцінювання продуктивності застосування джерел фінансування природозберігаючих заходів;

— спостереження за цільовим витрачанням засобів;

— оцінювання оптимального розміру і спрямованості витрат на охорону довкілля;

— виявлення розміру, спрямованості і джерел фінансування витрат для природозберігаючих заходів;

— дослідження розміру, складу і динаміки витрат на охорону довкілля;

— виявлення результативності витрат на охорону довкілля [5, с. 10].

Для аналізу структури природоохоронних витрат на регіональному рівні необхідно скористатися встановленими еколого-економічними принципами. Причому, можна привести порівняння фактичних показників природоохоронних витрат з витратами, необхідними для поліпшення стану довкілля і т. д. Також потрібний аналіз балансу матеріальних ресурсів підприємства: "вхід у виробництво" і "вихід з виробництва". Таким чином, можна буде оцінити якість природоохоронних заходів, що проводяться. Будь-яка територія локального, регіонального, національного або глобального рівня являється, по суті, "еколого-економічною системою". Для реалізації концепції стійкого розвитку цієї системи велику роль грає комплексна еколого-економічна оцінка стану території. Комплексна еколого-економічна оцінка стану території можлива в умовах глибокого дослідження, що допускає розгляд групи параметрів:

- стан довкілля;
- кліматичні характеристики;
- міра розвитку економіки;
- промислові потужності;
- коефіцієнти народжуваності і смертності;
- показники здоров'я населення;
- місце території в структурі мікроекономічних зв'язків.

Також існують різні методи дослідження і оцінювання міри стійкості еколого-економічного розвитку регіонів. Ці методи застосовані до галузей публічного управління, які представляють найвищу

небезпеку для природно-господарського балансу регіону. Оскільки стійкий розвиток регіону у більшій частині визначений станом його природно-ресурсного потенціалу, то, отже, стає актуальним оцінювання еколого-економічного стану регіону [4, с. 62].

Етапами цього оцінювання еколого-економічного стану регіону, на нашу думку, являтимуться:

- аналіз стану якості регіонального природно-ресурсного потенціалу;
- аналіз викидів забруднюючих речовин;
- оцінка стану здоров'я населення;
- порівняльний аналіз з контрольною територією.

Еколого-економічна оцінка стану територій у більшості випадків пов'язана з проблемою перетину різних показників стану довкілля, сфери техногенної дії і економічного розвитку.

У сфері практичного застосування еколого-економічної оцінки стану територій необхідно, щоб вона ґрунтувалася на відповідній нормативно-правовій і інформаційній базі. Для вирішення проблеми забезпечення стійкого розвитку регіону необхідно, щоб еколого-економічна інформація була доступною, якісною, оперативною і надійною. При цьому також необхідно створити, на наш погляд, базу еколого-економічної інформації на регіональному рівні, включаючи оцінку:

- регіонального природно-ресурсного потенціалу і міри використання цього потенціалу;
- економічних наслідків антропогенної дії на навколишнє середовище;
- екологічних наслідків антропогенної дії на довкілля;
- соціальних наслідків антропогенної дії на довкілля.

Таким чином, на регіональному рівні, на нашу думку, потрібний певний банк даних, що включає нормативно-правову інформацію, інформацію про екологічні нормативи, дані регіонального екологічного моніторингу, інформацію про соціально-економічну ситуацію регіону і сферу техногенної дії.

В допомогу для ухвалення раціональних управлінських рішень необхідно також використати спеціалізовані інформаційні технології (автоматизовані інформаційні системи) по поліпшенню стану довкілля регіону і його стійкому розвитку. Для даних автоматизованих інформаційних систем початкова еколого-економічна інформація ґрунтуватиметься на раніше вказаному банку даних на регіональному рівні [3, с. 304].

Також потрібне дослідження наступного технологічного ланцюжка: екологічний моніторинг — оцінка антропогенних дій на довкілля — автоматизовані інформаційні системи по поліпшенню стану довкілля регіону і його стійкому розвитку — проблеми ухвалення раціональних управлінських рішень. Таким чином, аналіз проблеми забезпечення стійкого розвитку потребує додаткових досліджень. Для цього потрібна зміна структури еколого-економічної інформації через її представлення в параметрах єдності економічних процесів і сукупності екологічних чинників.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

При аналізі отриманих еколого-економічних оцінок стану територій регіону виявляються певні пріоритети його розвитку. Також інформація, що отримується в результаті аналізу еколого-економічних оцінок, корисна для вирішення регіональних еколого-економічних проблем, для вирішення проблем забезпечення стійкого розвитку регіону і ухвалення раціональних управлінських рішень. Таким чином, показники еколого-економічного аналізу, на нашу думку, є частиною системи показників стійкого розвитку. Тому проведення фундаментальних досліджень на базі показників, отриманих за допомогою еколого-економічного аналізу, сприятливо сприятиме розробці моделей стійкого розвитку регіону.

Література:

1. Веклич О. О. Сучасні тенденції фінансового забезпечення природоохоронної діяльності в Україні. Фінанси України. 2009. № 11. С. 20—34.
2. Данилишин Б.М. Екологічна складова політики сталого розвитку: монографія. Донецьк: Юго-Восток ЛТД, 2008. 256 с.
3. Іртищева І.О., Стройко Т.В., Стегней М.І. Фактори та особливості екологічно сталого розвитку сільських територій в умовах глобальних викликів. Актуальні проблеми економіки. 2015. № 1. С. 302—310.
4. Мандрик В.О., Новак У.П. Екологічний податок в Україні: зарубіжний досвід, сучасні реалії, напрями удосконалення. Науковий вісник НЛТУ України. 2016. Вип. 26.6. С. 20—26. практ. конф., м. Запоріжжя: КПУ, 2019. — С. 61—62.
5. Ходаківська О.В., Гнатенко І.А., Дяченко Т.О., Сабій І.М. Моделі підприємництва в умовах інноваційної економіки та економіки знань: управління ресурсами та витратами. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 15. С. 5—11.

References:

1. Veklych, O.O. (2009), "Modern trends in financial support of environmental protection activities in Ukraine", *Finansy Ukrainy*, vol. 11, pp. 20—34.
2. Danylyshyn, B.M. (2008), *Ekolohichna skladova polityky staloho rozvytku* [Ecological warehouse policy of steel development], *Yugo-Vostok, Donetsk, Ukraine*.
3. Irtyshcheva, I.O. Stroiko, T.V. and Stehnei, M.I. (2015), "Factors and features of ecologically sustainable development of rural areas in conditions of global challenges", *Aktualni problemy ekonomiky*, vol. 1, pp. 302—310.
4. Mandryk, V.O. and Novak, U.P. (2016), "Ecological tax in Ukraine: foreign experience, modern realities, areas for improvement", *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 26.6, pp. 20—26.
5. Khodakivska, O.V. Hnatenko, I.A. Dyachenko, T.O. and Sabiy, I.M. (2021), "Models of entrepreneurship in terms of innovation economy and knowledge economy: resource and cost management", *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, vol. 15, pp. 5—11.

Стаття надійшла до редакції 21.04.2023 р.